

законі гарантується місцеве самоврядування й закріплене, що громадам повинно бути надане право самостійного вирішення усіх проблем громади в рамках закону та під власну відповідальність. Об'єднання громад у рамках дії своїх функцій, які випливають із законів, також мають право самоврядування. У праві суб'єктів Німеччини – земель – діяльність органів місцевого самоврядування регулюється конституціями, положеннями про місцеве самоврядування й окремими законами. У рамках цих нормативних актів простежується, як правило, ідея наскрізного управління, при якому федеральна держава, землі, органи самоврядування являють собою єдину вертикаль, у рамках якої здійснюється управлінська діяльність [7]. Німецька система федералізму передбачає відповідні засоби зв'язків між регіональними та федеральними рівнями, а також спостерігається рух до поширення співпраці між двома структурами щодо широкого кола політичних сфер діяльності.

Висновки. Таким чином, усі моделі регіоналізації тією чи іншою мірою є асиметричними, оскільки держави не націлені на впровадження єдиного алгоритму у відноси-

нах між центром та регіонами. Перехід до нової системи відносин між різними рівнями влади притаманний багатьом сучасним країнам. Кожна із розглянутих моделей регіоналізації є унікальною та обумовлена власними специфічними історичними, територіальними та політичними передумовами.

Досвід країн Європейського Союзу в проведенні регіональної політики свідчить про необхідність зваженого підходу до децентралізації владних повноважень. Підтримка регіонів через наднаціональні інтеграційні утворення сприяє більш успішному подоланню територіальних диспропорцій і формуванню європейської самосвідомості. Різним моделям регіоналізації притаманні певні особливості у регулюванні суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління економікою. З огляду на це, дослідження правових засад та досвіду регіоналізації провідних країн Європейського Союзу є важливим етапом у процесі вироблення та побудови власної концепції регіоналізації, яка б враховувала і позитивний європейський досвід і національні особливості України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація по регіоналізму в Європе: Ассамблея регіонів Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/dam/110n/ru/DR_RUSSE.pdf.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування : хартія від 15.10.1985 № ETS №122// Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2002. – № 10.
3. Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів / Кононов І.Ф., Бородачів В.П., Топольськов Д.М. – Луганськ : Альма матер – Знання, 2002. – 664 с.
4. Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 р. : повний текст зі змінами від 23 липня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution_russe_version_aout2009.pdf.
5. Конституція Італійської Республіки / Пер. с італ. Л.П. Гринберга // Конституції государств Европейского Союза / Под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М. : Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – С. 423-450.
6. Бабінова О.О. Регіоналізація країн Західної Європи: досвід становлення / О.О. Бабінова // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 4(21). – С. 161-165.
7. Конституція Федеративної Республіки Германия / Конституции зарубежных государств : учебное пособие / Сост. проф. В.В. Маклаков. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2003. – 624 с.

УДК 346.12

ПРОБЛЕМАТИКА ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА КОРПОРАТИВНІ ПРАВА (ЧАСТКУ) ЯК ПРЕДМЕТ ЗАСТАВИ. ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

PROBLEMATICS OF THE FORFEITURE OF THE CORPORATIVE SHARES AS THE PLEDGED ITEM. THE OVERVIEW OF JUDICIAL PRACTICE

Пелипенко О.С.,

здобувач кафедри господарського права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу правових ризиків, що пов'язані із зверненням стягнення на корпоративні права (частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю) з урахуванням практики, що склалася. Розглядаються можливі судові та позасудові шляхи звернення стягнення на корпоративні права (частку) з метою визначення серед них найбільш оптимального й ефективного способу задоволення вимог кредитора (заставодержателя) за рахунок предмету застави.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, застава, корпоративні права, частка, статутний капітал, звернення стягнення, виконавче провадження, відкладальна умова, договір уступки.

Стаття посвящена аналізу правових ризиків, зв'язаних з обращением взыскания на корпоративные права (долю в уставном капитале общества с ограниченной ответственностью) с учетом сложившейся практики. Рассматриваются возможные судебные и внесудебные пути обращения взыскания на корпоративные права (долю) с целью определения среди них наиболее оптимального и эффективного способа удовлетворения требований кредитора (залогодержателя) за счет предмета залога.

Ключевые слова: общество с ограниченной ответственностью, залог, корпоративные права, доля, уставной капитал, обращение взыскания, исполнительное производство, отлагательное условие, договор уступки.

The article is devoted to the analyses of the legal risks of the forfeiture of the corporative shares (shares in the registered capital of the limited liability company) with regard to the current practice. Possible judicial and non-judicial ways of the forfeiture of the corporative shares are studied. It is determined the most appropriate and effective ways to satisfy the demand of the creditor by means of the pledged item.

Key words: limited liability company, pledge, corporative share, share, registered capital, forfeiture, enforcement proceeding, condition precedent, assignment agreement.

Постановка проблеми. Проблематика передачі у заставу корпоративних прав (частки) включає три ключові групи питань: 1) чи можна передавати у заставу корпоративні права (частку); 2) які є механізми попередження зловживань з боку заставодавця та третіх осіб (зменшення вартості корпоративних прав, незаконне відчуження) під час дії договору застави; 3) в який спосіб може бути звернено стягнення на корпоративні права (частку).

Відсутність чіткої позитивної відповіді на будь-яке із означених питань може повністю нівелювати ефективність та доцільність обраного сторонами такого способу забезпечення зобов'язань, як застава корпоративних прав (частки).

Серед іншого дійсний договір застави корпоративних прав (частки) не завжди гарантує можливість задоволення кредитором (заставодержателем) своїх вимог за рахунок заставлених корпоративних прав (частки). Так, звертаючи стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави, заставодержатель, як правило, стикається з наступними проблемами:

а) неможливість в односторонньому порядку звернути стягнення на предмет застави внаслідок протидії/бездіяльності заставодавця, коли для переходу корпоративних прав (частки) у власність заставодавця є необхідним укладення окремого договору (про відступлення частки заставодержателю або продаж частки третім особам);

б) відсутність згоди інших учасників товариства (крім учасника-заставодавця) на перехід корпоративних прав (частки) до заставодержателя, як наслідок – відмова у проведенні (непроведення) загальних зборів учасників товариства, якими мають бути внесені зміни до статуту товариства, що пов'язані з включенням до складу учасників заставодержателя);

в) невірно обраний спосіб захисту прав заставодержателя, із яким останній звертається до суду у разі звернення стягнення на корпоративні права (частку), та як наслідок – відмова у задоволенні позову;

г) фактична неможливість виконання судового рішення (відсутність чіткого механізму звернення стягнення на корпоративні права ц примусовому порядку, в. ч. відсутність порядку оцінки корпоративних прав (частки), накладення арешту на корпоративні права (частки) у межах виконавчого провадження, порядку реалізації на публічних торгах, невизначеність у виконавчому провадженні правового статусу товариства, корпоративні права щодо якого передано у заставу, тощо).

Між тим правильно обраний механізм звернення стягнення на корпоративні права ще на стадії укладення договору застави корпоративних прав (частки) дозволить уникнути означених вище ризиків для заставодержателя.

Аналіз останніх досліджень. Загальні питання щодо порядку звернення стягнення на майнові права, у тому числі корпоративні права (частку) досліджувалися на науковому рівні такими спеціалістами у сфері господарського та цивільного права, як В.М. Кравчук [1, 2], І.В. Спацибо-Фатєєва [3], В.А. Січевлюк [4; 5], О.Р. Кібенко [6] та ін. Втім, на сьогоднішній день ще не було представлено послідовне розкриття такого важливого питання, як ефективність обраного сторонами способу звернення стягнення на корпоративні права (частку) та правові ризики, що з ним пов'язані.

Постановка завдання. У статті пропонується розглянути можливі шляхи звернення стягнення на корпоративні права (частку) з метою визначення серед них, на думку автора, найбільш ефективного.

Виклад основного матеріалу. Згідно із ч. 1 ст. 576 Цивільного кодексу України [7] та ч.ч. 1, 2 ст. 4 Закону України «Про заставу» [8], однією із обов'язкових умов предмету застави є можливість звернення на нього стягнення. На сьогоднішній день прямої заборони звертати стягнення на корпоративні права (частку) немає.

Законодавство не передбачає спеціального порядку звернення стягнення на корпоративні права (частку), отже є підстави вважати, що на корпоративні права (частку) стягнення звертається у загальному порядку, передбаченому для рухомого майна (у т.ч. майнових прав) ч. 6 ст. 20 Закону України «Про заставу» [8], ч. 1 ст. 24 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [9].

Згідно з наведеними нормами, звернення стягнення на корпоративні права (частку), якщо інше не передбачено законом або договором, здійснюється:

- за рішенням суду або третейського суду;
- на підставі виконавчого напису нотаріуса;
- в позасудовому порядку.

Звернення стягнення на заставлене майно державного підприємства (підприємства, не менше 50% акцій (часток, паїв) якого є у державній власності) здійснюється за рішенням суду.

Реалізація заставленого майна, на яке звернено стягнення, відповідно, провадиться державним виконавцем на підставі виконавчого листа суду або наказу господарського суду, або виконавчого напису нотаріусів у встановленому порядку, якщо інше не передбачено законом чи договором.

Втім, системний аналіз положень законодавства та огляд практики дає підстави виокремити такі основні шляхи звернення стягнення на корпоративні права (частку), як предмет застави (як в судовому, так і в позасудовому порядку):

1) укладення договору уступки корпоративних прав (частки), згідно з яким, до заставодержателя (кредитора) у рахунок погашення заборгованості за основним зобов'язанням переходить право власності на корпоративні права (частку); такий договір, як правило, укладається (під відкладальною умовою) одночасно з договором застави;

2) продаж кредитором (заставодержателем) корпоративних прав (частки) конкретній особі (покупцю) або їх відчуження державним виконавцем через публічні торги;

3) звернення стягнення на частину майна товариства пропорційно частці у статутному капіталі, що є предметом застави.

З урахування наведеного, звертаємо увагу на такі переваги або недоліки кожного із приведених вище способів звернення стягнення на корпоративні права (частку), що реалізуються в судовому або позасудовому порядку.

Перш за все треба розуміти, що звернення стягнення на корпоративні права (частку) майже завжди відбувається в примусовому порядку за відсутності на те доброї волі заставодавця. Адже порушення заставодавцем виконання основного (забезпеченого заставою) зобов'язання навряд чи буде супроводжуватися добровільним з боку останнього виконання свого зобов'язання за договором застави (передача заставодержателю предмета застави). Отже, якщо сторони не погодили інше в договорі, звернення стягнення на предмет застави відбувається, як правило, в примусовому порядку на підставі судового рішення.

Найпоширенішими позовними вимогами у спорах про звернення стягнення на корпоративні права (частку) є:

- перевести корпоративні права (частку у статутному капіталі) учасника-заставодавця на заставодержателя;
- перевести права на отримання прибутку, участь у управлінні товариством та виділ частки активів під час ліквідації товариства на заставодержателя;
- визнати право власності на корпоративні права (частку у статутному капіталі товариства) за заставодержателем;
- зобов'язати учасника (заставодавця) передати у власність його корпоративні права (частку у статутному капіталі);
- зобов'язати уповноважені органи місцевого самоврядування зареєструвати право власності на корпоративні

права (частку) за заставодавцем шляхом внесення змін до статуту товариства;

- визнати заставодержателя учасником товариства замість учасника-заставодавця із відповідним розміром частки, що є предметом застави;

- припинити участь учасника-заставодавця у товаристві шляхом переведення його прав та обов'язків на заставодержателя;

- зобов'язати товариство внести зміни до статуту товариства;

- зобов'язати державного реєстратора зареєструвати зміни до статуту товариства.

Варто звернути увагу на те, що не можна звертатися до суду із позовною вимогою про внесення змін до статуту. Згідно з п. 16 постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду корпоративних спорів» [10] суди не вправі вносити зміни до статуту товариства у зв'язку з тим, що це належить до виключної компетенції загальних зборів товариства (ч. 4 ст. 145 Цивільного кодексу України) [7].

На практиці примусове звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави здійснюється державним виконавцем шляхом продажу таких прав через публічні торги та передачу виручених грошових коштів кредиторю (заставодержателю, стягувачеві) в рахунок погашення забезпеченого заставою зобов'язання.

Необхідно звернути увагу на проблему виконання судових рішень щодо звернення стягнення на корпоративні права (частку), яка зводиться до наступних ключових питань:

- відсутність визначеного чинним законодавством порядку звернення стягнення на корпоративні права (частку) у статутному капіталі);

- непридатність законодавства про здійснення виконавчого провадження до звернення стягнення на корпоративні права (частку), в т.ч. відсутність механізму оцінки корпоративних прав (частки), особливий склад учасників виконавчого провадження (окрім заставодавця (учасника товариства) та заставодержателя (кредитора), залучення до виконавчого провадження товариства, у статутному капіталі якого є частка (корпоративні права), що виступає предметом застави/спору), при тому, що правовий статус товариства у такому виконавчому провадженні невизначений, а права та обов'язки чітко не прописані.

Означені вище проблемні питання як наслідок мають затягування строків звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави та додаткові фінансові витрати (у випадку необхідності експертної оцінки для цілей здійснення виконавчого провадження тощо).

Якщо ж говорити про такий можливий спосіб звернення стягнення корпоративні права (частку), як виплата заставодержателю частини майна товариства пропорційно заставленій учасником частці у статутному капіталі товариства, то тут є також певна дискусія.

Так, згідно з ч. 1 ст. 57 Закону України «Про господарські товариства» [9] та ч. 1 ст. 149 Цивільного кодексу України [7], звернення стягнення на частину майна товариства з обмеженою відповідальністю, пропорційну частці учасника товариства у статутному капіталі, за його особистими боргами допускається лише у разі недостатності у нього іншого майна для задоволення вимог кредиторів. Кредитори такого учасника мають право вимагати від товариства виплати вартості частини майна товариства, пропорційної частці боржника у статутному капіталі товариства, або виділу відповідної частини майна для звернення на нього стягнення. Частина майна, що підлягає виділу, або обсяг коштів, що становлять її вартість, встановлюється згідно з балансом, який складається на дату пред'явлення вимог кредиторами.

З урахування наведеного, виникає питання, чи можливе звернення стягнення на корпоративні права (частку) в

означений спосіб за договором застави та чи не обмежують наведені вище норми взагалі можливість кредиторів звернути стягнення на корпоративні права (частку) в будь-який інший спосіб за наявності іншого майна у учасника (заставодавця) товариства.

На думку автора статті, означені вище обмеження стосуються лише випадків звернення стягнення на корпоративні права поза межами заставних правовідносин, тобто коли стягнення звертається в разі невиконання зобов'язань, які корпоративними правами (часткою) учасника (боржника) не забезпечені. Окрім того, такі обмеження не поширюються на інші способи звернення стягнення, які не передбачають виділ частини майна товариства (наприклад, перехід частки до заставодержателя або відчуження на користь третіх осіб). Втім, варто позначити, що означений вище спосіб не є поширеним на практиці. Наразі автору статті випадки звернення стягнення на корпоративні права (частку) у такий спосіб невідомі.

З урахування наведеного вище, здається найбільш вдалим та ефективним способом звернення стягнення уступка (передача у власність) корпоративних прав (частки) заставодержателю, який на свій власний розсуд вирішує подальшу долю відповідних прав (частки).

Умови відступлення доцільно погодити сторонами ще на стадії укладення договору застави корпоративних прав (частки) механізму звернення стягнення на предмет застави. Бажано, щоб такий механізм передбачав можливість автоматичного переходу прав власності на корпоративні права (частку) заставодавця, у разі невиконання ним основного (забезпеченого заставою) зобов'язання. Зокрема, сторони можуть укласти одночасно з договором застави корпоративних прав (частки) також договір про відступлення таких прав (частки) з відкладальною умовою, що передбачає автоматичний (тобто без необхідності укладення окремої угоди) перехід до заставодержателя предмета застави у власність з моменту виникнення в останнього права звернути стягнення на предмет застави (порушення заставодавцем строку виконання забезпеченого заставою зобов'язання тощо).

Наведений вище спосіб звернення стягнення дозволить уникнути необхідності укладення окремого договору про відчуження частки, або необхідності продажу такої частки через публічні торги третім особам та, відповідно, нівелює пов'язані з цим проблеми (відсутність механізму оцінки корпоративних прав (частки) тощо). Крім того, набуття права власності на частку у статутному капіталі товариства на підставі договору уступки дозволить заставодержателю самотійно (у випадку, якщо заставлена частка дорівнює 100%) внести та зареєструвати зміни до статуту товариства і, відповідно, у подальшому без обмежень реалізувати свої права як учасника товариства, у тому числі продати корпоративні права (частку) третім особам за ціною, визначеною на власний розсуд.

Висновки. Порядок звернення стягнення на корпоративні права (частку) прямо законодавством не передбачено, у той же час є певні особливості, які виділяють корпоративні права (частку) серед іншого рухомого майна (майнових прав) як предмету застави. До таких особливостей, зокрема, належать:

- 1) участь у заставних правовідносинах не лише заставодержателя та заставодавця (учасника товариства), а й безпосередньо самого товариства, корпоративні права щодо якого передано у заставу (стягнення може бути звернено на майно товариства пропорційно частці, що належить заставодавцю);

- 2) звернення стягнення на корпоративні права (частку) крім означеного вище способу (виділ частини майна товариства) у всіх інших випадках передбачає перехід заставлених корпоративних прав (частки) третім особам (заставодержателю або іншим особам) та обов'язкову реєстрацію відповідних змін до статуту товариства (про зміну

складу учасників), а отже необхідність проведення загальних зборів учасників товариства для прийняття рішення про внесення таких змін до статуту;

3) законодавство України прямо не визначає момент переходу права власності на корпоративні права (частку), але такий момент може бути визначено у договорі за погодженням сторін (заставодержателя та заставодавця).

З урахуванням наведених особливостей, а також в умовах відсутності чіткого механізму примусового звернення стягнення на корпоративні права (частки), на думку автора

статті, доцільним є укладення між заставодержателем та заставодавцем договору уступки корпоративних прав (частки) з відкладальною умовою одночасно з договором застави. Відкладальна умова має передбачати, що договір уступки корпоративних прав (частки) набуває чинності та право власності на заставлені корпоративні права (частку) автоматично переходить до заставодержателя у день виникнення у заставодержателя права звернення стягнення на предмет застави (наприклад, зі спливом певного строку з дня прострочення виконання заставодавцем основного зобов'язання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кравчук В.М. Звернення стягнення на частку в статутному фонді господарського товариства / В.М. Кравчук, А.В. Красовська // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1999. – № 12. – С. 40-43.
2. Кравчук В.М. Застава корпоративних прав / В.М. Кравчук // Юридичний радник. – 2005. – № 1. – С. 10.
3. Спасибо-Фатеева І.В. Правова природа майнових і корпоративних прав, їх оборотоздатність та деякі аспекти застави / І.В. Спасибо-Фатеева, Т. Дуденко // Юридичний радник. – 2005. – № 2. – С. 28.
4. Січевлюк В.А. Процедура звернення стягнення на заставлені корпоративні права у договірному (позасудовому) порядку / В.А. Січевлюк // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2010. – Вип. 6. – Т. I.
5. Січевлюк В.А. Реалізація корпоративних прав господарських товариств через договір застави / В.А. Січевлюк // Вчені записки Університету «КРОК». – 2009. – Вип. 20. – Т. II. – С. 81-91.
6. Кібенко О.Р. Проблемні питання застави корпоративних прав / О.Р. Кібенко // Юридичний радник. – № 1(3). – 2005. – С. 19.
7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Про заставу [Електронний ресурс] : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.
9. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень [Електронний ресурс] : Закон України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>.
10. Про практику розгляду судами корпоративних спорів [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 13. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>.
11. Про господарські товариства [Електронний ресурс] : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

УДК 346.3

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ КОНКУРСНИХ ТОРГІВ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

THE PECULIARITIES OF DEFENCE OF THE PARTICIPANTS' COMPETITIVE BARGAINING RIGHTS FOR THE PUBLIC PURCHASING IN ACCORDANCE WITH THE EUROPEAN UNION LEGISLATION

Присяжнюк М.П.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри філософії, політології та права
Хмельницького національного університету

У статті досліджено особливості позасудового захисту прав учасників конкурсних торгів для здійснення державних закупівель. Проаналізовано законодавство Європейського Союзу на предмет ефективності дій публічних органів щодо захисту прав учасників конкурсних торгів. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства України у сфері здійснення державних закупівель.

Ключові слова: конкурс, торги, конкурсні торги, учасники конкурсних торгів, державні закупівлі.

В статье исследованы особенности досудебной защиты прав участников конкурсных торгов для осуществления государственных закупок. Проанализировано законодательство Европейского Союза на предмет эффективности действий публичных органов относительно защиты прав участников конкурсных торгов. Предложены пути улучшения законодательства Украины в сфере осуществления государственных закупок.

Ключевые слова: конкурс, торги, конкурсные торги, участники конкурсных торгов, государственные закупки.

In the article the peculiarities of pre-trial defence of the participants' competitive bargaining rights for the public purchasing are searched. The European Union legislation for the purpose of effectiveness actions of public agencies regarding defence of the participants' competitive bargaining rights was analyzed. The way of improvement of the Ukrainian legislation in the sphere of public purchasing were proposed.

Key words: contest, bargaining, competitive bargaining, participants of competitive bargaining, public purchasing.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день конкурсні торги є важливою запорукою реалізації концепції раціонального та доцільного використання бюджетних коштів у сфері закупівель товарів, робіт і послуг для державних потреб. Водночас ситуація у цій сфері залишається невизначеною та конфліктною, причому

всі учасники процесу державних закупівель відзначають наявність численних зловживань. Саме тому зростання ефективності від використання конкурсних торгів можливе лише за умови існування дієвого механізму захисту прав та законних інтересів учасників конкурсних торгів.